

משרד החינוך והתרבות
המינהל הפדגוגי
האגף לתכניות לימודים

היסטוריה

תכנית לימודים בהיסטוריה של עם ישראל
לחינוך המיוחד בבית הספר הממלכתי-דתי

ירושלים התשנ"ד

הצוות:

אסתר בר לב, מרכזת
אלישבע אליאב, אילה רונד
מוטי עמשלום (בשנת התשנ"א)

יועצים מדעיים:

רחמים מלמד-כהן
פרופ' מנחם בן ששון

ועדת התכנית:

פרופ' מלכה מרגלית – יו"ר
דליה שלומי (מרכזת, התשנ"א)
דניאלה מונטל (מרכזת, התשנ"ב-התשנ"ג)
ציפי באב (מרכזת התשנ"ד)
משה אילן, רחמים מלמד-כהן, עזרא מיכאל,
אסתר ליפשיץ, עליזה בן מנחם, חיה יגודה,
רות קסל

עריכה לשונית:

ליאורה הרציג

תודתנו נתונה לעקיבא דורון ולחווה פרנקל מצוות היסטוריה ממלכתית-דתי וכן למפקחים,
למנהלים ולמורים בחינוך המיוחד על שיתוף הפעולה.

תוכן העניינים

4	א. מבוא
5	ב. המטרות
5	ג. אוכלוסיית היעד
6	ד. הקשיים המיוחדים לאוכלוסיית החינוך המיוחד
7	ה. היסטוריה כדיסציפלינה נפרדת, משולבת, או בזיקה לחגי ישראל
7	ו. הוראת תולדות העמים
7	ז. היסטוריה של עם ישראל – חלוקה לתקופות
8	ח. מבנה התכנית
9	ט. משך הזמן המומלץ ללימודי היסטוריה
9	י. דרך ההתמודדות עם עומס האירועים והפרטים
10	יא. אמות מידה לבחירת מושגים
10	יב. התכנית הרצויה של הטקסטים
11	יג. אמצעי התמודדות דידיקטיים עם קשיים אופייניים לתלמידים
12	יד. פירוט הנושאים
12	מאדם וחווה ועד יהושע בן נון
14	מיהושע בן נון ועד עזרא הסופר
16	תקופת בית שני
18	היהודים בארצות המזרח
19	חיי היהודים בגולה ובארץ ישראל
20	זמנים חדשים
21	תקופת השלטון התורכי
22	תקופת השלטון הבריטי
23	הקמת מדינת ישראל
24	המדינה שלנו
25	נספח

1. הרציונל הכללי של מבנה הדעת בהוראת ההיסטוריה בחינוך המיוחד

- אין הבדל מהותי במבנה הדעת של ההיסטוריה כדיסציפלינה בין החינוך המיוחד ובין החינוך הרגיל.
- לימוד ההיסטוריה ייעשה תוך שמירה על המבנה הכרונולוגי של האירועים. במהלך הלימוד יוצגו גם קשרים סיבתיים ותהליכים היסטוריים.
- במישור הדידקטי-מתודי יהיו שינויים בהדגשים, בפרופורציות, בקצב ובהתאמת חומר הלימוד לתלמידי החינוך המיוחד.

2. חשיבות לימוד ההיסטוריה בבית הספר בכלל ובחינוך המיוחד בפרט

- לימוד ההיסטוריה מאפשר לתלמידים להכיר את עברם ומחזק בהם את תחושת השייכות לעם ולמולדת.
- ידיעת העבר והשפעתו על ההווה מסייעת לתלמידים להבין את התהליכים המתרחשים סביבם ולהכיר בכך שלמעשיהם בהווה יש משמעות לגבי העתיד והשפעה עליו. גישה זו מעניקה ללימוד ההיסטוריה מימד של רלוונטיות ואקטואליות.
- המפגש עם דמויות היסטוריות והקורות אותן מפעיל את הדמיון ויוצר חוויה של טיול בעולמות אחרים. מפגש זה מביא להזדהות עם דמויות אלה, המשמשות דוגמה והמסייעות להפנמת ערכים ודפוסי התנהגות, כמו סובלנות כלפי אורחות חיים, כלפי מסורת וכלפי רגשות של בני אדם שונים.
- לימוד ההיסטוריה תורם להכרת הסביבה והארץ. במהלך הלימוד ייווצר קשר בין התרחשויות העבר לבין המקומות שבהם התלמידים חיים ומבקרים כיום.
- לימוד ההיסטוריה בחינוך המיוחד נוטע בתלמידים הרגשה, שהם משתייכים לחברת בני גילם הרגילים, ומשפר את הדימוי העצמי שלהם.

ב. המטרות

המטרות של הוראת ההיסטוריה בחינוך המיוחד מנוסחות תוך הבנת מגבלותיו וצרכיו של התלמיד בחינוך המיוחד.

1. התלמידים יכירו אירועים היסטוריים חשובים ויתודעו לאישים, שלקחו חלק באירועים הללו.
2. התלמידים יעמדו על הקשר שבין אירועים היסטוריים ומיקומם הגיאוגרפי לבין תמונות, מפות ומוצגים ארכיאולוגיים (כלים, מטבעות ועוד).
3. התלמידים יכירו מונחים ומושגים כלליים והיסטוריים וידעו להשתמש בהם.
4. התלמידים יטפחו תחושת הזדהות עם תורת ישראל ותחושת שייכות לעם היהודי, לארץ ולמדינה.
5. התלמידים יטפחו יחס של כבוד לחכמי ישראל בכל הדורות, לגיבורי עם ישראל ולדמויות מרכזיות בכל תקופה ותקופה.
6. התלמידים ילמדו לכבד מסורות ואורחות חיים, שהתגבשו במהלך הדורות בעדות ישראל בארץ ובתפוצות.
7. התלמידים יכירו בייחודם של עם ישראל ושל מורשתו הרוחנית.
8. התלמידים יכירו בחשיבותה של ארץ ישראל ובקדושתה לעם היהודי, ילמדו על הכיסופים לארץ בכל שנות הגלות ועל היותה בית ליהודים באשר הם.
9. התלמידים יכירו בחשיבות אחדותו של העם היהודי.
10. התלמידים יראו בהקמת מדינת ישראל אירוע היסטורי חשוב בתולדות העם היהודי, אירוע שבא להגשים את הבטחת ה' לעמו.

ג. אוכלוסיית היעד

אוכלוסיית החינוך המיוחד היא מורכבת ומגוונת מאוד. היא מונה קבוצות בעלות מוגבלויות שונות ולעתים מוגבלויות אחדות בו־זמנית. ההתייחסות לאוכלוסיות השונות מחייבת גמישות מרבית והאצלת סמכות למורה בשדה לבחור ולהפעיל שיקול דעת בהפעלת התכנית בזכות היכרותו את הכיתה.

התכנית המוצעת מכוונת ל"ציר מרכזי", המורכב משלושה טיפוסי אב של תלמידים:

- תלמידים לקויי למידה

- תלמידים עם הפרעות רגשיות קלות

- תלמידים בעלי פיגור קל.

חלק מהתלמידים משולבים בבתי הספר הרגילים בכיתות ו', ז', ח', ט' מקדמות, וחלקם לומדים בכיתות הגבוהות של בתי הספר בחינוך המיוחד. (במדריך למורה, המלווה את המקראה לתלמיד, יובאו הנחיות, להתאמת חומרי לימוד לאוכלוסיות ספציפיות יותר ולשימוש בדרכי טיפול אינדיווידואליות).

ד. הקשיים המיוחדים של אוכלוסיית החינוך המיוחד

אוכלוסיית תלמידי החינוך המיוחד היא מגוונת ביותר. חלק גדול מן התלמידים מתאפיינים בחשיבה קונקרטיית והם מתקשים להבין נושאים, החורגים מתחומי סביבתם הקרובה ומגבולות הזמן המידי. תכנית לימודים זו, המסתמכת על הרציונל הכללי של מבנה הדעת בהוראת ההיסטוריה, מחייבת מתן פתרונות דידיקטיים, המותאמים לקשיים אופייניים של הילד החריג בלימוד ההיסטוריה.

לימוד ההיסטוריה מזמן לילד החריג התמודדות עם מושג הזמן, עם זכירת הפרטים, עם הקישור בין סיבה ותוצאה, עם תפיסת רצף אירועים ועם יכולת הפשטה. כן מחייב לימוד ההיסטוריה קניית מושגי יסוד גיאוגרפיים ומדיניים. מבנה התכנית מאפשר למחנך לבחור את ההדגשים והמטרות, המתאימים לכיתתו בכלל ולכל תלמיד בפרט. התכנית מספקת למורה חומרי למידה מגוונים, המאפשרים תרגול ושינון בהתאם לצרכים (דוגמה לניתוח מטרות והדגשים על פי דגם מסוים, ראה טבלה במדריך למורה).

ה. היסטוריה כדיסציפלינה נפרדת, משולבת או בזיקה לחגי ישראל

כדי לתת לילד המיוחד הרגשה שהוא שווה לחבריו בחינוך הרגיל מבחינת מקצועות הלימוד, יש ללמד היסטוריה כדיסציפלינה נפרדת. כן חשוב שהתלמידים בחינוך המיוחד ירכשו מושגים ומטבעות לשון בהקשר למבנה הדעת של ההיסטוריה, על מנת שיהיו שגורים בפיהם בחיי היומיום ויוקל שילובם בחברה הרגילה. הדבר חשוב במיוחד בכיתות המקדמות, המשולבות בבתי הספר הרגילים, שם המגמה הכללית היא להשוות ככל שניתן את תכנית הלימודים של תלמידי החינוך המיוחד לתכניות של הכיתות המקבילות הרגילות.

בכיתות לילדים עם פיגור בינוני ועמוק ניתן ללמד את הסיפור ההיסטורי בזיקה לחגי ישראל ולאירועים השונים, החלים במהלך השנה.

ו. הוראת תולדות העמים

הוראת ההיסטוריה תתמקד בעיקר בתולדות עמנו, מאחר שמטרתנו – כפי שהוגדרה לעיל בפרק המבוא (עמ' 4) – היא להביא את התלמידים לידי הכרת העבר של עם ישראל ובכך לחזק בהם את תחושת השייכות לעם ולמולדת. נראה לנו שריבוי הנושאים וההתרחשויות ההיסטוריים עלול להקשות על התלמידים את ההתמקדות בהיסטוריה של עם ישראל. בחרנו אפוא לשלב בתכנית רק אירועים בולטים מתולדות העמים, אשר להם זיקה לתולדות עם ישראל, וכן אירועים בעלי משמעות כלל-עולמית, כגון: גילוי אמריקה והמהפכה הצרפתית.

ז. היסטוריה של עם ישראל – חלוקה לתקופות

החלוקה המקובלת היא לארבע תקופות:

תקופת המקרא

בית שני

ימי הביניים

העת החדשה.

מוצע בזה לחלק את לימוד ההיסטוריה לעשרה נושאים קצרים.

הנושאים הם:

- א. מאדם וחווה ועד יהושע בן נון
- ב. מיהושע בן נון ועד עזרא הסופר
- ג. תקופת בית שני
- ד. היהודים בארצות המזרח
- ה. חיי היהודים בגולה ובארץ ישראל
- ו. זמנים חדשים
- ז. תקופת השלטון התורכי
- ח. תקופת השלטון הבריטי
- ט. הקמת מדינת ישראל
- י. המדינה שלנו.

כל אחד מן הנושאים יוגש כיחידה נפרדת במארג הכולל:

חוברת טקסט, חוברת לעבודה עצמית, מדריך למורה, מפות, תמונות, שקופיות, משחקים, קלטות.

ח. מבנה התכנית

התכנית בנויה באופן מודולרי. כל יחידה עומדת בפני עצמה ועם זאת היא חוליה ברצף ההיסטורי.

מוצע ללמד את כל היחידות על פי הסדר ולייחס להן אותה מידה של חשיבות. אולם במקרים שבהם המורה יראה לנכון לדלג על יחידות מסוימות בשל שיקולים מתודיים או אחרים – עדיין תענה התכנית המוצעת על צורכי כיתתו. זאת, היות שכל יחידה יכולה להילמד באופן שאינו תלוי בקודמתה או בזו הבאה אחריה. אפשר לשלב מקצועות אחרים בלימוד ההיסטוריה, כגון: ספרות, גיאוגרפיה, מקרא, אמנות.

ט. משך הזמן המומלץ ללימודי ההיסטוריה

הפריסה האופטימלית של לימוד ההיסטוריה היא על פני שנתיים:

שנה א' – ההיסטוריה של עם ישראל מתקופת האבות ועד הזמן החדש

שנה ב' – ההיסטוריה של עם ישראל מראשית הזמן החדש ועד ימינו.

כן קיימת אפשרות לפרוס את הלימודים על פני שלוש שנים. המורה, בשיתוף עם הצוות

הפדגוגי של בית הספר, יקבע מה היא האפשרות ההולמת את כיתנו.

טבלת אפשרויות

הנושאים	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	סה"כ
מס' שיעורים	7	8	12	5	8	6	7	11	8	10	82
אפשרות א'	שנה אחת 3 ש"ש										82
אפשרות ב'	שנה א' 2 ש"ש (40)					שנה ב' 2 ש"ש (42)					82
אפשרות ג'	שנה א' 1 ש"ש (27)			שנה ב' 1 ש"ש (26)			שנה ג' 1 ש"ש (29)				82

י. דרך ההתמודדות עם עומס האירועים והפרטים

הקשיים האופייניים לאוכלוסיית החינוך המיוחד, שכבר נמנו בראש הפרק, גרמו לכך שבבתי הספר של החינוך המיוחד כמעט לא למדו את מקצוע ההיסטוריה, המתאפיין בגודש אירועים ופרטים. ניתן להתגבר על הקשיים הללו בדרכים מספר:

- ייעשו ניפוי וסינון קפדני בעת בחירת נושאי הלימוד.
- יוקנה מספר מוגבל של מושגים הכרחיים.
- יתורגלו המושגים בשימוש היומיומי.
- ינוצלו התרחשויות בהווה להסברת אירועים היסטוריים.
- ימוקדו אירועי תקופה מסוימת סביב סיפור חייה של דמות חשובה.

יא. אמות מידה לבחירת מושגים

בחירת מושגים תיעשה לפי זיקתם לאירוע ההיסטורי ולפי תכיפות השימוש בהם ואופן השימוש בימינו. ייבחרו מושגים, המשקפים את רוח התקופה, וכן כאלה הנוגעים בתחומי אמנות, תרבות וחברה:

1. מושגים כלליים, הקשורים גם בדיסציפלינות אחרות, כגון: סיבה, תוצאה, שווה, שונה, עיקר וטפל.
2. מושגים לשוניים, המשמשים בחיי היומיום להבנת רצף ההתרחשויות, כגון: פעם, אחר כך, אז.
3. מושגים היסטוריים חשובים, כגון: מדינה, עם, מלחמה, שלום, מהפכה, הסכם, פשרה.
4. מושגים מן ההווה היהודית, כגון: קהילה, חסידות, גירוש, גולה, שמד, שואה, מעפילים, עולים.

יש להקפיד מאוד על היקף מצומצם של מושגים חדשים, כלומר לא יותר מ- 3-4 מושגים חדשים הכרחיים בכל שיעור.

יב. התבנית הרצויה של הטקסטים

לאור מאפייני אוכלוסיית התלמידים בחינוך המיוחד יש להשתדל ולמקד את מסכת האירועים בתקופה הנידונה סביב סיפור חייה של אישיות מרכזית, ובכך להגביר את ההתעניינות והסקרנות של התלמידים. מיקוד האירוע סביב דמות יטפח את ההזדהות עם דמויות מופת בהיסטוריה היהודית – גיבורי ישראל, חכמים, מנהיגים ואנשי רוח – ויעזור בהפנמת ערכי תרבות יהודיים.

נוסף לטקסט המביא את אירועי התקופה והאישים הפועלים בה, אפשר להביא סיפור דמיוני, כמו הסיפור על הילד "ישראלי", הגולש במנתרת הזמן ונחשף להוויי החיים של תקופה מסוימת. סיפור כזה יוסיף עניין וחיוניות לטקסט ויקרב את התלמידים לאירועים ההיסטוריים.

יג. אמצעי התמודדות זידקטיים עם קשיים אופייניים לתלמידים

התלמידים בחינוך המיוחד זקוקים ליתר תמיכה והדרכה בתהליך הלמידה. המחנך הוא המתווך העיקרי בין חומרי הלמידה והלומד, ועליו לבחור את האמצעים ההולמים את תלמידו.

הלימוד ההווייתי מעשיר מאוד את עולמם של הילדים בחינוך המיוחד. הקליטה תהיה טובה יותר, ומכאן – גם הזכירה. הכיוון הוא אפוא מן החוויה אל ההיבט הקוגניטיבי.

– מוצע מארז, ובו מגוון עשיר של פריטים נלווים כמו מפות, תמונות, שקפים, סרטים, משחקים ותקליטור.

– במהלך הלימודים מומלץ לשלב ביקורים באתרים היסטוריים, במוזיאונים ובמבני דגם; כל אלו ממחישים את העבר באופן חי.

– ממד הזמן, שהוא אחד המרכיבים הבעייתיים בהוראת מקצוע זה, יטופל בין השאר באמצעות "סרגל הזמן", שיונח לרוחב הקיר, ויחולק לתקופות לפי צבעים. התלמידים יוכלו לאתר בתוך הרצף הכרונולוגי את התקופה הנלמדת.

– הגשת אמצעי העזר לתלמידים תיעשה בצורה אסתטית, צבעונית, ברורה, ללא גודש של ציוני מקום או סימונים אחרים.

– בלימוד תקופות הקרובות לימינו כדאי לשלב את סיפוריהם של בני משפחה מן הדורות הקודמים.

– אפשר להמחזז בכיתה סיטואציות היסטוריות בלתי־מורכבות.

– אפשר ללוות את נושאי הלימוד בעבודות יד ועבודות אמנות.

– בתום יחידת הלימוד מוצע לשחק במשחק, שיסכם את הנלמד. כך נקרב את התלמידים אל העיסוק בהיסטוריה דרך השעשוע הנעים והמהנה.

י.ד. פרוט הנושאים:

הנושא: מאדם וחוה ועד יהושע בן נון

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. האבות	3	- ה' יצר את העולם בשישה ימים.		ברא - יצר
		- ה' הוריד מבול כעונש על חטאי הדור. - ה' הציל את משפחת נח מן המבול.	נח: איש צדיק.	מבול
		- אברהם הלך לחיות בארץ כנען לפי מצוות ה'. - ה' הבטיח לאברהם, שממנו יצא עם גדול והוא יקבל את ארץ כנען לנחלה.	אברהם: איש האמונה בה'.	נחלה
		- אנשים רבים התקיימו מעבודת אדמה. - בימים של בצורת ורעב נדדו משפחות לחפש מזון ומרעה.		עובדי אדמה, נודדים, בצורת, רעב, רועי-צאן, מרעה
		- ה' חזר והבטיח ליצחק, שייצא ממנו עם גדול ושארץ כנען תהיה נחלה לזרעו.	יצחק: נאחז בארץ.	
		- ממשפחות אברהם, יצחק ויעקב יצאו שבטי ישראל.	יעקב: אב לשבטי ישראל.	
		- משפחות התלכדו לשבטים, ושבטים הפכו לעם.		התלכדו
2. בצאת ישראל ממצרים	2	- יוסף מצא פתרון איך להתגבר על הרעב. - המלכים במצרים גזרו גזרות קשות על בני ישראל. - בני ישראל היו עבדים לפרעה. - ה' העניש את המצרים בעשר מכות. - בהנהגת משה יצאו בני ישראל ממצרים וחצו את ים סוף. - שבטי בני ישראל חיו במדבר במחנה סביב אוהל מועד. - קיבלנו את התורה בהר סיני.	יוסף: משנה למלך פרעה. משה: מנהיג העם.	מעבודת לחירות, חופש, נס, קריעת ים סוף קבלת התורה

הנושא: מאדם וחוה ועד יהושע בן נון – המשך

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
3. לקראת ההתנחלות בארץ	1	<ul style="list-style-type: none"> - המרגלים תרו את הארץ וסיפרו מה ראו בה. - בני ישראל כבשו את הארץ, וכל שבט קיבל נחלה. 	יהושע: מכניס את עם ישראל לארצו.	<ul style="list-style-type: none"> "ארץ זבת חלב ודבש", לרגל, "האם הארץ טובה או רעה", "חזק ואמץ", "עהגית בו יום ולילה"
4. סיכום	1	<ul style="list-style-type: none"> - עם ישראל מתנחל בארצו. - יהושע מלמד את בני ישראל לחיות על פי חוקי התורה. 		

הנושא: מיהושע בן נון ועד עזרא הסופר

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. ההתיישבות בארץ ישראל	2	<ul style="list-style-type: none"> - השופטים הנהיגו את בני ישראל במלחמה נגד עמים זרים. - בני ישראל פנו אל ה' בעת צרה, והוא הושיע אותם. - עיקר הפרנסה בא מעבודת אדמה. 	<p>דבורה: שרה לה' שיר תודה.</p> <p>רות: הצטרפה לעם ישראל.</p>	<p>שופט, מנהיג, גבורה "ותשקוט הארץ"</p> <p>גיור</p>
2. תקופת המלוכה	2	<ul style="list-style-type: none"> - שמואל סבב בכפרים ושפט את העם. - בזמנו של שמואל התחילה מלוכה בישראל. - דוד לחם מלחמות רבות, הרחיב את הממלכה וקבע את ירושלים כעיר בירה. - לעם ישראל הייתה תקופה של רגיעה. - המלכים יצרו קשרי מסחר ותרבות עם עמים אחרים. - אחרי שלמה, הממלכה התפלגה לממלכת יהודה וממלכת עשרת השבטים. 	<p>שמואל הנביא: שופט ומורה של העם.</p> <p>דוד: מייסד שושלת בית דוד.</p> <p>שלמה: בונה בית המקדש.</p>	<p>מלוכה מלך ונביא</p> <p>"איש תחת גפנו ותחת תאנתו" חכמה, מסים, שרים</p>
3. חורבן בית המקדש הראשון	1	<ul style="list-style-type: none"> - הצבא הבבלי שם מצור על ירושלים. - בני ישראל יצאו לגלות בבבל. - בצום תשעה באב אנו מתאבלים על חורבן הבית. - ירמיהו ליווה את הגולים בדרכם לבבל. 	<p>נבוכדנאצר: כובש ומחריב את ירושלים.</p> <p>ירמיהו: נביא החורבן והשיבה לציון.</p>	<p>מצור</p> <p>חורבן, הרס</p> <p>"אם אשכח ירושלים תשכח ימיני"</p>
4. הפרסים	1	<ul style="list-style-type: none"> - צבא חזק של הפרסים כבש ארצות רבות. - כורש הצהיר על שיבת ישראל למולדתו. - היהודים חזרו לירושלים ולארץ ישראל. 	<p>כורש: מלך פרס.</p>	<p>הצהרה</p> <p>שיבת ציון, "מי בכם... ויעל לירושלים"</p>

הנושא: מיהושע בן נון ועד עזרא הסופר – המשך

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
5. בניין בית המקדש השני	1	- היהודים בנו בירושלים את בית המקדש השני. - המנהיגים קבעו תקנות לשמירת מצוות התורה. - תושבי ירושלים בנו חומה להגנת העיר.	עזרא ונחמיה: מנהיגי העם בימי שיבת ציון.	חומה, הגנה
6. סיכום	1	- נבואת ירמיהו התגשמה, בני ישראל שבו לחיות בציון.		

הנושא: תקופת בית שני

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. היוונים	2	<ul style="list-style-type: none"> - היוונים כבשו ארצות רבות והפיצו בהן את מנהגייהם. - היוונים האמינו בכוחם של אלים וסיפרו עליהם סיפורים רבים. - באתונה הקימו משטר של דמוקרטיה. - היוונים אהבו מאוד ספורט, אמנות ותיאטרון. 	אלכסנדר הגדול: ניצח את הפרסים.	דמוקרטיה אולימפיאדה
2. החשמונאים	2	<ul style="list-style-type: none"> - בגלל הגזרות של היוונים פרץ מרד החשמונאים. - לאחר קרבות רבים ניצחו המכבים את היוונים. - היהודים שבו לבית המקדש וטיהרו אותו. 	אנטיוכוס: גזר גזרות קשות על היהודים. מתתיהו: קרא למרד. יהודה המכבי: מנהיג המרד.	מרד מתיוון מעטים מול רבים
3. החיים סביב בית המקדש השני	2	<ul style="list-style-type: none"> - בזמן שבית המקדש היה קיים, הכהנים והלוויים שירתו בקודש. - בחגים עלו היהודים לרגל לירושלים. - הסנהדרין הייתה בית דין, חברה שפטו וקבעו הלכות לפי התורה. - התורה שבעל־פה כוללת הלכות ואגדות. - פרקי אבות הוא ספר עצות של חכמים. 	הלל ושמאי: חכמי תורה ופוסקי הלכות.	עלייה לרגל סנהדרין, בית דין חז"ל
4. הרומאים	2	<ul style="list-style-type: none"> - הרומאים כבשו הרבה ארצות והיו למעצמה חזקה מאוד. - הסנט ברומא היה מקום הדיונים בענייני השלטון. - גם ארץ ישראל הייתה תחת שלטון הרומאים. - הדת הנוצרית התפשטה בין העמים. - הספר הקדוש של הנוצרים נקרא הברית החדשה. - הורדוס הרחיב את הר הבית ושיפץ את בית המקדש השני. 	יוליוס קיסר: שליט האימפריה הרומית. ישו: מייסד הנצרות. הורדוס: מלך ביהודה שהחליף את הרומאים.	מעצמה, שליט, קיסר סנט נציב צלב, כנסייה, מנזר, הברית החדשה, אפיפיור

הנושא: תקופת בית שני – המשך

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
5. חורבן בית המקדש השני	2	<ul style="list-style-type: none"> - היהודים מרדו ברומאים. - ירושלים הוחרבה בידי הרומאים ובית המקדש נחרב ביום ט' באב. - חכמים עברו ליבנה והקימו בה מחדש את הסנהדרין. 	<p>רבן יוחנן בן זכאי: מייסד בית הדין ביבנה.</p>	
6. מרד בר־כוכבא	1	<ul style="list-style-type: none"> - אלפי תלמידים למדו תורה מפי רבי עקיבא. - בר כוכבא ורבי עקיבא היו מראשי המרד ברומאים אחרי החורבן. 	<p>רבי עקיבא: חכם גדול בתורה.</p>	
7. המשנה	1	<ul style="list-style-type: none"> - רבי יהודה הנשיא אסף את כל ההלכות בשישה סדרי המשנה. - במשנה יש תיאור של מחלוקות בין התנאים. 	<p>רבי יהודה הנשיא: עורך המשנה.</p>	<p>סדרי המשנה: זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים, טהרות</p> <p>הלכה, מחלוקות, תנא</p>
8. סיכום	2	<ul style="list-style-type: none"> - בארצנו נתגלו שרידים של בתי כנסת רבים מן התקופה שלאחר החורבן. בתי הכנסת שימשו מרכזי החיים הדתיים והחברתיים. 		

הנושא: היהודים בארצות המזרח

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. היהודים בבבל	2	<ul style="list-style-type: none"> - הישיבות בבבל הפיצו את לימודי התורה בקהילות. - חכמי בבל חיברו את התלמוד (גמרא). - מנהיג היהודים בבבל נקרא 'ראש הגולה'. 	רב ושמואל: ראשי ישיבות בבל.	ישיבה אמוראים דינא דמלכותא דינא
2. המוסלמים	1	<ul style="list-style-type: none"> - הערבים כבשו ארצות רבות והפיצו בהן את האיסלם. - בארצות ערב נקבעו תקנות לרעת היהודים. 	מוחמד: מייסד האיסלם.	מכה, חליף, מסגד, קוראן בדואים
3. הגאונים	1	<ul style="list-style-type: none"> - הרב סעדיה גאון חידש חידושים בהלכה ונענה לצורכי בני דורו. 	הרב סעדיה הגאון: ראש ישיבות בבל.	הסידור
4. סיכום	1	<ul style="list-style-type: none"> - היהודים שומרים על חיי קהילה בקרב הגויים. 		

הנושא: חיי היהודים בגולה ובארץ ישראל

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	זמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. היהודים בספרד	2	<ul style="list-style-type: none"> - שלטי ספרד השליטו את הדת המוסלמית. - ליהודים היו תפקידים מכובדים בשלטון ובחברה. - רבי יהודה הלוי ביטא בשיריו את הגעגועים לארץ ישראל. - הרמב"ם חיבר ספרי הלכה חשובים. 	<p>ר' יהודה הלוי: משורר יהודי.</p> <p>ר' משה בן מימון: חכם יהודי גדול.</p>	<p>געגועים לציון, "13 העיקרים", "אני מאמין"</p>
2. היהודים באשכנז	2	<ul style="list-style-type: none"> - הדת הנוצרית התפשטה בין עמי אירופה. - הנוצרים הציקו ליהודים במקומות מושבם. - בארצות אירופה התפתחו קהילות יהודיות רבות בערים. - פירושי רש"י התקבלו בכל קהילות ישראל. - נוצרים מאירופה יצאו למסעי הצלב. - הצלבנים במסעיהם פגעו ביהודים. 	<p>רש"י: מפרש התנ"ך והתלמוד.</p>	<p>פרשן צלבנים, פרעות, קידוש השם, אזכרת נשמות</p>
3. גירוש ספרד	1	<ul style="list-style-type: none"> - בספרד התחיל שלטון של מלכים נוצרים. - המלכים הנוצרים גירשו את היהודים מספרד. - המגורשים הגיעו לארצות שונות בעולם. 		<p>אינקוויזיציה, אנוסים, גירוש</p>
4. היהודים בארץ ישראל	2	<ul style="list-style-type: none"> - לאחר גירוש ספרד התחדש היישוב היהודי בא"י, בעיקר בערי הקודש: ירושלים, צפת, טבריה וחברון. - "שולחן ערוך" הוא ספר המפרט את כל המצוות. - חכמי צפת נהגו לקבל את השבת בדרך מיוחדת. 	<p>ר' יוסף קארו: מחבר "שולחן ערוך".</p> <p>האר"י: מחכמי הקבלה בצפת.</p>	
5. סיכום	1	<ul style="list-style-type: none"> - חיי הקהילה ואורח החיים עפ"י ההלכה שמרו על עם ישראל בכל פיזרותיו. 		<p>קהילה</p>

הנושא: זמנים חדשים

מושגים חשובים	דמויות מרכזיות	תכנים ותהליכים	מס' שיעורים	תקופת ההתרחשות
אמנות ואמנים נווט מכונה	לאונרדו דה וינצ'י: צייר מפורסם. קולומבוס: מגלה אמריקה.	- אמנים רבים באיטליה עסקו בציור ובפיסול. - יורדי ים אמיצים יצאו בספינות למקומות מרוחקים. - באיטליה המציאו מכונת דפוס והדפיסו את ספר התנ"ך. - המהפכה התעשייתית הביאה לפיתוח הערים ורשת הדרכים בין הארצות.	2	1. ממצאים ומגלים
מעמדות בחברה, זכויות, חובות מצביא	נפוליאון: שליט צרפת ומצביא.	- מטרת המהפכה הצרפתית הייתה לבטל את המעמדות. - מדינות רבות למדו מהצרפתים את הרעיון של זכויות האדם. - נפוליאון הוביל את צבאותיו לכיבושים רבים.	2	2. חופש, שוויון ואחווה
רבי	הבעל שם טוב: מייסד החסידות.	- עיקר תורת החסידות הוא אהבת האדם, אהבת ישראל ועבודת ה' מתוך שמחה. - היהודים ארגנו את חיי הקהילה באופן מסודר. מוסדות הקהילה העיקריים היו: ועד הקהילה, בית הדין, תברת צדקה, תלמוד תורה, גביית מסים.	1	3. קהילות יהודיות באירופה
תרומה	משפ' אבוחצירה: שושלת רבנים ממרוקו. משפ' ששון: משפחה עשירה מעירק.	- רבי יעקב אבוחצירה היה גדול בתורה. הוא ובניו אחריו פעלו לשמירה על אחדות הקהילה. - בני משפחת ששון תרמו מכספם ליהודים נזקקים.	1	4. קהילות יהודיות במזרח
		- השימוש במכוונת תפס את מקום עבודת הכפיים. - בקהילות ישראל השונות נשמרה המסורת היהודית על ידי הקפדה על עיקרי האמונה.		5. סיכום

הנושא: תקופת השלטון התורכי

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. חידוש היישוב בארץ ישראל	2	<ul style="list-style-type: none"> - מונטיפיורי פעל להקמת שכונות חדשות ולבניית מפעלים. - העולים הקימו בארץ מושבות. - משפחת רוטשילד תרמה לבניין המושבות הראשונות. 	<p>משה מונטיפיורי: פעיל בקהילות יהודיות בארץ ובגולה.</p> <p>רוטשילד: "הנדיב הידוע".</p>	<p>חלוקה</p> <p>מושבה נדיב</p>
2. התנועה הציונית	2	<ul style="list-style-type: none"> - ברוסיה סבלו היהודים סבל רב מפרעות. - הרב מוהליבר קרא לעם היהודי לחזור לחיות בארץ ישראל ולקיים בה את מצוות התורה. - דרייפוס - קצין יהודי בצבא צרפת, שהואשם בריגול בגלל שהיה יהודי. - הרצל העיתונאי הזדעזע מפרשת דרייפוס וקרא ליהודים לחקים לחם מדינה. 	<p>הרב מוהליבר: מ"מבשרי הציונות".</p> <p>דרייפוס: קרבן האנטישמיות בצרפת.</p> <p>הרצל: "חוזה מדינת היהודים".</p>	<p>פרעות</p> <p>ציונות מבשר</p> <p>אנטישמיות</p> <p>עיתונאי, "אם תרצו - אין זו אגדה"</p>
3. חידוש הלשון העברית	1	<ul style="list-style-type: none"> - השפה העברית הפכה לשפת דיבור ונוספו לה מילים רבות. 	<p>אליעזר בן יהודה: "מחייה" השפה העברית.</p>	<p>מילון תרגום</p>
4. יהדות ארצות הברית	1	<ul style="list-style-type: none"> - יהודים שסבלו מאנטישמיות היגרו לארצות שונות. רבים מהם היגרו לארצות הברית. עד היום קיימות קהילות יהודיות גדולות בארצות הברית. 		<p>הגירה</p>
5. סיכום	1	<ul style="list-style-type: none"> - מנהיגי הציונות פעלו להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. 		

הנושא: תקופת השלטון הבריטי

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. המוסדות הלאומיים	1	<ul style="list-style-type: none"> - הבריטים כבשו את ארץ ישראל מידי התורכים. - תושבי הארץ הקימו מוסדות לאומיים ובראשם הוועד הלאומי. 	הרב קוק: רב ראשי ראשון בארץ ישראל.	לאום, "ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל"
2. יהודים וערבים	2	<ul style="list-style-type: none"> - הערבים התנגדו להרחבת היישוב היהודי בארץ-ישראל. - בחברון וביישובים אחרים פרצו פרעות נגד היהודים. - היהודים התארגנו לשמירה על היישובים. - חיים וייצמן קשר קשרים טובים בין השלטון הבריטי והמנהיגות הציונית. 	חיים וייצמן: נשיא ראשון במדינת ישראל	
3. השואה	3	<ul style="list-style-type: none"> - היטלר שליט גרמניה פתח במלחמת העולם השנייה. - הגרמנים כבשו את רוב מדינות אירופה. - היהודים רוכזו בגטאות ובמחנות. - היהודים נשלחו למחנות ההשמדה. - בגטו וורשה התארגן מרד נגד הגרמנים. - מתנדבים מארץ ישראל יצאו להציל את יהודי אירופה. - שישה מיליון יהודים נרצחו בשואה. 	מרדכי אנילביץ: מפקד גטו וורשה. חנה סנש: צנתנית. יצאה להציל יהודים באירופה.	מחנות השמדה, שואה, גטו, מחנה ריכוז, פליטים, יום זיכרון לשואה ולגבורה, "יד ושם"
4. ההעפלה	2	<ul style="list-style-type: none"> - הבריטים ששלטו בארץ-ישראל הגבילו עליית יהודים לארץ. - על אף ההגבלות הגיעו ארצה אניות מעפילים. 		מעפילים
5. המחתרות	2	<ul style="list-style-type: none"> - חברי המחתרת הגנו על היישובים היהודיים בארץ ישראל. - מטרת המחתרת - לגרש את הבריטים. 		מחתרת
6. סיכום		<ul style="list-style-type: none"> - היישוב היהודי בארץ-ישראל גדל בערים, בכפרים ובקבוצים. 		

הנושא: הקמת מדינת ישראל

תקופת ההתרחשות	מס' שיעורים	תכנים ותהליכים	דמויות מרכזיות	מושגים חשובים
1. הכרזת העצמאות	2	<ul style="list-style-type: none"> - ביום ה' באייר תש"ח קמה מדינת ישראל. - מנהיגי היישוב הכריזו על קום המדינה וכתבו את מגילת העצמאות. - הרב מימון, שר הדתות הראשון, היה בין החותמים על מגילת העצמאות. - חוק השבות קובע, שיהודים זכאים לחיות במדינת ישראל. 	דוד בן גוריון: ראש הממשלה הראשון.	מדינה עצמאית מגילת העצמאות חוק השבות
2. מלחמת העצמאות (תש"ח)	3	<ul style="list-style-type: none"> - כל מדינות המזרח התיכון התנגדו להקמת מדינת ישראל. - הערבים תקפו את מדינת ישראל מכל הכיוונים. - חיילי צה"ל הצליחו להדוף את צבאות ערב. 		צה"ל - צבא ההגנה לישראל רמטכ"ל, ניצחון, נשק
3. קיבוץ גלויות	2	<ul style="list-style-type: none"> - אחרי קום המדינה עלו יהודים מכל הגלויות לישראל. - העולים החדשים עברו תקופה קשה, עד שהתרגלו לחיים בארץ. 		קיבוץ גלויות, "על כנפי נשרים", מעברה, מצוקה, רווחה
4. סיכום	1	<ul style="list-style-type: none"> - מדינת ישראל היא ארץ המולדת היחידה לכל היהודים. 		

הנושא: המדינה שלנו

מושגים חשובים	דמויות מרכזיות	תכנים ותהליכים	מס' שיעורים	תקופת ההתרחשות
סכסוך ערבי-ישראלי ערי פיתוח צנע		- הסכסוך בין יהודים לערבים הלך והחריף. - עולים הגיעו לארץ והקימו יישובים חדשים רבים (לדוגמה: דימונה, אשדוד). - מחסור במזון הממשלה סיפקה מצרכים לאזרחים על-פי פנקסי חלוקה.	2	1. ימי ראשית המדינה
תקופת המתנה גיוס מילואים "קו ירוק"		- המצרים מנעו מעבר של אניות ישראליות בים סוף. - פרצה מלחמה בין ישראל למצרים, ירדן וסוריה. - צה"ל ניצח במלחמה וכבש את סיני, יהודה, שומרון והגולן.	2	2. מלחמת ששת הימים (תשכ"ז)
הכותל, הר הצופים, הרובע היהודי		- במלחמת ששת הימים הצנחנים שחררו את העיר העתיקה של ירושלים. - הרב גורן תקע בשופר ליד הכותל המערבי כסמל לגאולת ישראל. - נעמי שמר חיברה את השיר "ירושלים של זהב".	2	3. איחוד ירושלים
מלחמת יום כיפור ביקור ממלכתי הסכם שלום פינוי יישובים החזרת שטחים	מנחם בגין: ראש ממשלת ישראל.	- ביום כיפור תשל"ד פרצה מלחמה קשה בין ישראל ובין מצרים וסוריה. - נשיא מצרים, אנואר סאדאת, בא לביקור ממלכתי בירושלים לפתיחת שיחות השלום. - מנהיגי ישראל ומצרים קיימו שיחות וחתמו על הסכם שלום ביניהן. - שטחים במדבר סיני הוחזרו למצרים.	2	4. הסכם שלום עם מצרים (תשל"ט)
אזרח זכויות האזרח, חובות האזרח, בחירות לכנסת		- אני אזרח מדינת ישראל, לומד על העבר של עמנו. - אני מאמין בתורת ישראל ושומר את מצוותיה. - לכל אזרח במדינה יש זכויות וחובות. - בעתיד אשתדל לתרום ככל יכולתי לבניית חברה טובה יותר.	2	5. סיכום

בפירוט ההשתלשלות ההיסטורית עצרנו בהסכם השלום עם מצרים (שנת תשל"ט – 1979).
את ההתרחשויות מאז ועד היום אנו רואים כאקטואליה.

אנו ממליצים על המשך הוראת המתרחש על פי הדגשים וסדרי עדיפויות ועל פי אירועי
השעה.

לדעתנו, יש לדון בנושאים הבאים:

גבול הצפון

התפתחות המדע והטכנולוגיה

העלייה ההמונית מברית המועצות ומאתיופיה

המשא ומתן לשלום, שהחל בוועידת מדריד – 1991.

אשר לשיעורי הסיום של התכנית המוצעת, נראה לנו, שראוי לעסוק בנושא "המדינה ואני
בעוד 20 שנה", שיכלול את המוקדים הבאים:

1. גבולות המדינה ואוכלוסייתה

2. הקשר בין יהודי התפוצות וישראל

3. אני עובד ב...

באמצעות נושא עתידי זה חשוב לטעת בתלמידים את התחושה, כי הם מהווים חוליה
נוספת בשרשרת ההיסטורית של העם היהודי וכי תרומתם לחברה בהווה בכוחה להשפיע
על צביון המדינה בעתיד.

